

YTTRANDE

Datum	Diariernr
2003-02-25	RA 04-2002/3938
Ert datum	Ert diariernr
2002-11-26	Ku2002/2145/Ka

Arkivråd L Gidlöf

Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Betänkandet SOU 2002:78 Arkiv för alla - nu och i framtiden

Sammanfattning

Riksarkivet sammanfattar nedan i korthet sina ställningstaganden till utredarens viktigaste förslag samt de följdfrågor som direkt sammanhänger med dessa.

Riksarkivet

- tillstyrker bildandet av en samlad myndighet som grundmodell men med bevarande av en linjeorganisation med tydliga och självständiga uppgifter,
- avstyrker bildandet av ett Nationellt råd för arkivfrågor och förordar i stället en breddning av styrelsens uppdrag och sammansättning kompletterat med av myndigheten tillkallade råd på särskilda områden (t.ex. för kommunala och enskilda arkivfrågor),
- tillstyrker en nedläggning av Nämnden för enskilda arkiv under förutsättning att lämpligare alternativ framkommer i det fortsatta organisationsarbetet,
- tillstyrker att Heraldiska nämnden finns kvar med hänsyn till dess specialreglerade uppgifter,
- avstyrker bildandet av en "central samordnings- och utvecklingsfunktion" (ARKSAM) i den obestämda form den fått och menar att principerna för den nya myndighetens gemensamma funktioner i stället bör studeras förutsättningslöst i det fortsatta organisationsarbetet,
- tillstyrker att inga nya landsarkiv inrättas,
- avstyrker bestämt att delar av den verksamhet som bedrivs i Västernorrlands län av SVAR och Mediakonverteringscentrum Fränsta överförs till annan huvudman,
- tillstyrker ett uppdrag att utreda möjligheterna till samordning av magasinslokaler för infrekventa arkiv,

- tillstyrker ett uppdrag att utreda avgiftsfrågorna och lämna ett samlat förslag till enklare och tydligare avgiftsmodell,
- avstyrker avgifter för tillsynsverksamheten och anser att ett ställningstagande till detta i alla händelser bör avvakta den pågående Tillsynsutredningens resultat,
- tillstyrker - förutsatt att ett system med tydligare anslagskonsekvenser inte är möjligt - att även arkivleveranserna omfattas av den nämnda avgiftsutredningen,
- föreslår att det prövas av en organisationskommitté eller i annan ordning om även en mindre formbunden leveransmodell - för att smidigare kunna möta en ökande efterfrågan av servicekaraktär - ryms inom befintligt regelverk eller i annat fall kan vara lämplig att reglera i t.ex. instruktionen,
- tillstyrker principen om kostnadsfri tillgång till viss digital arkivinformation på Internet under förutsättning att resurser tillförs för detta, eventuellt som en försöksverksamhet,
- tillstyrker ett uppdrag att utreda förutsättningarna för förstärkt samverkan mellan den statliga och den kommunala arkivverksamheten,
- tillstyrker att arkivmyndigheternas uppgifter mot den enskilda arkivsektorn uttrycks tydligare i en ny instruktion men på ett sätt som svarar mot tilldelade resurser,
- avstyrker av tekniska skäl att enskilda arkiv som en del av det nationella kulturarvet intas i Arkivlagen eller dess efterföljare men ser positivt på att detta sker i annan form,
- tillstyrker ett system med ansvarsinstitutioner och särskilt stöd till arkiv med anknytning till minoritetsspråks- och invandrarkulturer,
- tillstyrker att en forsknings- och utvecklingsenhet för långsiktigt digitalt bevarande etableras i Boden i samarbete med Luleå tekniska universitet och kommunen,
- tillstyrker ett uppdrag att utvärdera tillgänglig utbildning och aktuella behov samt ta de initiativ detta kan föranleda,
- tillstyrker arkivpedagogiska satsningar i bred mening och efter lokala förutsättningar men anser inte att sådana resurser bör bindas upp i en centralt fastlagd tjänstestruktur.

Om regeringen väljer att tillkalla en organisationskommitté, är det angeläget att dess direktiv och sammansättning ger utrymme att beakta de erfarenheter och förslag som Riksarkivet redovisar i yttrandet (jfr avsnitt 4.3).

Avslutningsvis (avsnitt 12) redovisar Riksarkivet sina synpunkter på utredarens hantering av resursfrågorna. Genom att utan närmare analys konsekvent hänvisa till antaganden om synergieffekter, besparingar och ökade intäkter har utredaren, enligt Riksarkivets mening, inte lämnat något konstruktivt bidrag till hur förslagen i praktiken skall realiseras.

Inledning

Riksarkivet konstaterar att utredningen på många punkter präglas av brist på helhetsperspektiv och balans, vilket inte kunnat undgå att få konsekvenser för

utredarens tolkning och konkreta förslag. I åtskilliga fall saknar Riksarkivet analyser och tydliga motiveringar till förslagen. En stringentare disposition hade i några fall ökat klarheten om förslagets innebörd och sammanhang. Utredarens överväganden i resursfrågor återkommer Riksarkivet till i avsnitt 12.

Initiativet att knyta en särskild referensgrupp i IT-frågor till arbetet har varit välbetänkt. Tillsammans med det statliga arkivväsendets organisation och finansiering är långsiktssbevarandet av den digitala informationen utredningens tyngsta och i grunden mest vittsyftande uppdrag.

Vad gäller utredarens utgångspunkter begränsar Riksarkivet sina kommentarer till sådana inslag som synbarligen inverkat på argumentation och slutsatser. De konkreta förslagen behandlas efter betänkandets egen disposition. Om ingen kommentar lämnas, innebär detta att Riksarkivet inte har några väsentligare erinringar eller att faktaredovisningen inte bedöms ha haft någon avgörande betydelse för förslagen.

Avsnitt 2.7 Arkivmyndigheterna och utvecklingen inom övrig statsförvaltning

Utredaren lämnar en väl förenklad bild av den situation som arkivmyndigheterna numera har att hantera i relation till myndigheterna. Naturligtvis är det önskvärt att Riksarkivet - för att bevaka aspekter på bevarande och gallring - medverkar tidigt i processerna att skapa eller ändra nya IT-system. Den starka tendensen på senare år att redan i registerlagar föreskriva om gallring med möjlighet för Riksarkivet att först i efterhand fatta beslut om visst bevarande går emellertid i motsatt riktning genom att huvudregeln förändras från bevarande till gallring.

Bortsett från offentlighetsaspekterna försvåras Riksarkivets arbete avsevärt i den meningen att den omvända presumptionen förutsätter en mer resurskrävande och aktiv bevakning än tidigare. Denna grundläggande principfråga och dess praktiska konsekvenser borde ha ingått i bakgrundsteckningen. Inte minst stärker den Riksarkivets uppfattning att arkivmyndigheternas arbete kräver en kombination av IT-kompetens och förmåga att bedöma insyns- och forskningsaspekter. Även kompetensutvecklingen på IT-området måste därmed ses mot en mer sammansatt bakgrund än utredningen kan ge intrycket av (jfr avsnitt 4.9 och 10).

Avsnitt 3 Det statliga arkivväsendets organisation och ansvarsfördelningen mellan Riksarkivet och landsarkiven

Utredaren överväger tre modeller: en samlad myndighet samt två flermyndighetskonstruktioner, vilka samtliga innebär en förändring jämfört med dagens organisation. Han stannar för den förstnämnda med hänvisning till ökade behov av samordnad planering, enhetlighet i tillsynen och effektivitet i resursutnyttjandet. Enligt utredarens mening ansluter den också bäst till den aktuella förvaltningsutvecklingen i stort. Konsekvenserna för landsarkivens regionala verksamhet bedöms i varje fall inte som negativa, och de administrativa ansvarsförhållandena anses bli tydligare.

Riksarkivet instämmer i att en samlad myndighet i dagens förvaltningsmiljö skapar bättre förutsättningar för samordning och långsiktig planering på strategiskt centrala områden. En sådan organisation bör underlätta största möjliga kraftsamling med de resurser som finns, vilket har relevans även för vissa av utredarens konkreta förslag om mer samordnad lokalplanering, utvecklingsinsatser på IT-området m.m. Riksarkivet ser också ett möjligt framtidsscenario i etableringen av kompetenscentra eller någon form av produktionssamordning på specifika områden, gemensamma i organisatorisk mening men geografiskt förlagda efter ändamålsenlighet.

I likhet med utredaren anser Riksarkivet att den regionala arkivorganisationen bör bibehålla en tydlig och självständig roll i den nya myndigheten. Detta synsätt inbegriper även den sektorsorienterade verksamhet som bedrivs av Krigsarkivet samt de statliga uppgifter som enligt avtal åvilar de båda stadsarkiven i Stockholm och Malmö samt Värmlandsarkiv. Riksarkivet ansluter sig sålunda till alternativet att dessa institutionella enheter bör regleras på instruktionsnivå (jfr avsnitt 4.3). Till detta kommer betydelsen för arbetsmiljö och personalrekrytering av en rimlig "kompetensbalans" mellan myndighetens olika delar.

Utredarens slutsatser om synergieffekter och ökat resursutrymme som konsekvens av organisationsförändringen som sådan återkommer Riksarkivet till under avsnitt 12. Uppgiften för en eventuell organisationskommitte behandlas under avsnitt 4.3.

Avsnitt 4.3 En ny organisation

Som framgått tillstyrker Riksarkivet utredarens förslag till en samlad myndighet som grundmodell för en ny organisation. Däremot framstår vissa av följdförslagen som otydliga eller mindre väl genomtänkta.

Ett nytt Nationellt råd för arkivfrågor avstyrks. Motivet är i första hand att ett sådant riskerar att bli för omfångsrikt och splittrat. Riksarkivet delar utredarens syn på vikten av anknytning till olika samhällsintressen, men förordar som huvudlinje i stället att man överväger en breddning av styrelsens uppdrag och sammansättning. Därutöver bör i huvudsak överlåtas åt Riksarkivet/Arkivverket att utforma och tillkalla de råd med externa företrädare som behövs för att tillföra kompetens och förankring på särskilda områden.

Förslaget att avveckla Nämnden för enskilda arkiv ges främst en administrativ motivering med anknytning till bidragsbesluten. Riksarkivet kan i princip tillstyrka förslaget på den grunden men menar samtidigt att det är mycket viktigt att ha tillgång till ett samrådsorgan med företrädare för den enskilda arkivsektorn. Detta behov skulle kunna mötas genom ett internt tillkallat råd av den karaktär som angivits ovan. Emellertid kan det vara lämpligt att först i det fortsatta organisationsarbetet slutligt pröva om nämnden bör finnas kvar i nuvarande form eller ersättas.

Heraldiska nämnden arbetar på ett område med stark specialisering och koppling till förhållanden utanför det egentliga arkivområdet. Övervägande skäl talar för att den därför, i enlighet med utredarens förslag, finns kvar som instruktionsreglerat organ. Riksarkivet aktualiserade 2001 i en framställning till Regeringen (Justitiedepartementet) regelverket på området och rollfördelningen mellan nämnden, Riksarkivet och Patent- och registreringsverket.

Vad gäller utredarens förslag till "central samordnings- och utvecklingsfunktion" med arbetsnamnet ARKSAM tolkar Riksarkivet detta snarast som ett försök att konkretisera behovet av effektiva gemensamma funktioner i den nya samlade organisationen. Förslaget som det läggs är emellertid mycket oklart utformat och har dessutom en tendens att sammanblanda stabs- och linjefunktioner.

Även om Riksarkivet sålunda inte anser förslaget lämpligt att realisera i den form det fått, delar verket utredarens mening att en organisationsförändring av denna karaktär förutsätter en samlad omprövning av hur resurser och ansvar fördelas och hur befogenheter delegeras till effektivaste nivå. Emellertid bör dessa viktiga funktionella frågor studeras och förtydligas närmare. Principiell utgångspunkt är då rimligen att samordning, normgivning, övergripande ledningsfunktioner i tillsynen, allmän metodutveckling samt verksgemensamma stödsystem och administrativa uppgifter ligger på central nivå (tolkat i organisatorisk mening), genomförande i huvudsak på enhetsnivå inom definierade ansvarsområden.

Organisationskommitté

Riksarkivet utvecklar inte enskildheterna i dessa organisationsfrågor särskilt långt här utan förutsätter att verket får möjlighet att i ett senare skede lämna synpunkter på en organisationskommittés direktiv och sammansättning, om regeringen väljer att tillkalla en sådan. Det förutsätts att denna i så fall får tillräckligt utrymme att beakta vad Riksarkivet för fram i yttrandet med koppling till organisation och uppdrag. Om man i utredningens anda vill uppnå ökad flexibilitet i arbetsformer och resursinsatser, är det allmänt sett angeläget att den interna organisationen inte binds upp för hårt redan på instruktionsnivå.

Av skäl som redovisats ovan bör uppdraget för en sådan kommitté inbegripa frågan om en breddning av styrelsens uppgifter och sammansättning, de grundläggande principerna för rollfördelningen mellan den verksgemensamma överbyggnaden och driftorganisationen i övrigt (särskilt vad avser tillsynsverksamheten) samt vilka institutionella enheter som skall finnas och dessas ansvarsområden. Vidare bör kommittén pröva hur utrymmet för åtaganden från Riksarkivets/Arkivverkets sida bör formuleras (jfr avsnitt 6).

Man bör också överväga vilken ställning den högsta ledningsfunktionen skall ha mot bakgrund av erfarenheter av liknande myndighetskonstruktioner från andra delar av kulturarvsområdet. Myndighetschefen kan antingen stå helt fri från de underställda

enheterna med enbart de stabsfunktioner som krävs för ett övergripande ledningsansvar eller alternativt därutöver även vara chef för någon av de ingående enheterna (här rimligen Riksarkivet). Detta kan också sägas aktualisera myndighetens namn med Arkivverket som naturligtast i den förra modellen, Riksarkivet i den senare. Båda modellerna liksom frågan om myndighetens namn bör tills vidare kvarstå som alternativ i ett fortsatt organisationsarbete.

Avsnitt 4.4 Landsarkiven

Riksarkivet delar utredarens uppfattning att inga nya landsarkiv bör inrättas liksom hans i grunden ekonomiska motivering för detta. De ökande möjligheterna att sprida central arkivinformation digitalt eller på mikrofilm skapar ett viktigt komplement till den fysiska närvaro i institutionsform som redan finns. Lån och långtidsdeposition av arkivmaterial till uppbyggda forskarmiljöer är ytterligare ett alternativ som utredaren tar upp och som Riksarkivet under vissa förutsättningar inte ställer sig främmande för.

Samtidigt står det klart att de befintliga landsarkiven har en väl etablerad ställning i sina regioner som företrädare för den statliga arkivorganisationen. På senare år har den regionala samverkan utvecklats åtskilligt både på ABM-området och myndigheterna emellan med landsarkiven som pådrivande eller medverkande. Det är angeläget att markera den fortsatta stora betydelsen av att den statliga arkivorganisationen har starka och självständiga regionala aktörer.

Avsnitt 4.5 SVAR och Arkion

Riksarkivet finner det positivt att utredaren observerat problematiken med finansieringen på lång sikt av denna verksamhet, som nästan helt saknar anslagstäckning och i huvudsak är beroende av försäljnings- och uppdragsintäkter samt bidrag i olika former. Den har alltmer utvecklats till en central aktör i arbetet för tillgängliggörande och överföring till nya medier. Länsmyndigheterna har under lång tid lagt ner ett stort engagemang på att tillsammans med Riksarkivet vidareutveckla denna både regional- och kulturpolitiskt betydelsefulla verksamhet.

I dag krävs även externa uppdrag i större skala för att nå den kritiska massa i teknikinvesteringar, produktionsvolym, kompetens och arbetsmiljö som skapar effektivitet i verksamheten. Till detta kommer att arkiv- och forskningsintressena alltmer överskrider de traditionella organisationsgränserna. Att i detta läge inskränka underlaget till svåravgränsade interna behov och överföra resten till annan huvudman skulle innebära ett långt steg tillbaka och inte i något hänseende främja verksamheten.

Riksarkivet har under föregående år redan internt utrett vissa organisationsfrågor och fr.o.m. 2003 skapat en tydligare uppdelning mellan tillgängliggörande och distribution (genom sammanslagning av SVAR och Arkion) och storskalig digital produktion på uppdragsbasis (med Mediakonverteringscentrum/MKC i Fränsta som en egen enhet i Riksarkivet). Aktuella större uppdrag där avser för närvarande i första hand det egna

kyrkobokföringsprojektet 1895-1991, som erhåller särskilt anslag, samt ett stort och flerårigt digitaliseringsuppdrag för Lantmäteriverket.

I denna helhet ingår de erfarenheter Riksarkivet samtidigt kan tillföras i arbetet på bästa möjliga teknikval för långsiktigt bevarande. Frågan om SVAR och MKC är sålunda inte enbart relaterad till tillgängliggörandet utan även till Riksarkivets grundläggande bevarandeuppdrag, oavsett om ADB-upptagningar levereras utifrån eller - som här - är resultatet av egen digitalisering i efterhand (jfr avsnitt 10).

Riksarkivet anser sålunda inte att ett särskilt uppdrag enligt utredarens definition fyller någon konstruktiv funktion och avstyrker det bestämt.

Avsnitt 4.6 Tillsyn

Utredaren behandlar mycket ofullständigt tillsynsverksamhetens rättsliga grunder och funktionssätt i dag. Han lyfter dessutom alltför starkt fram kraven på effektivitet och besparingar framför kontrollen av att insyns-, informations- och forskningsbehoven enligt Arkivlagen uppfylls.

Mot hans allmänna resonemang i sak att tillsynen skall bedrivas på det mest ändamålsenliga sättet och att den ställer allt högre krav på samordning, specialisering och metodutveckling finns inget att invända. Detsamma gäller betoningen av landsarkivens fortsatta viktiga roll i genomförandet på plats av den regionala tillsynsverksamheten, även om helhetsbilden hade vunnit på en djupare analys än så av verksamhetsformer och ansvarsfördelning.

Utredaren lämnar här inte några egentliga förslag att ta ställning till, men det är enligt Riksarkivets mening angeläget att rollfördelning och funktioner i tillsynsverksamheten beaktas tillräckligt både i organisationsarbetet (avsnitt 4.3), i finansieringsdelen (avsnitt 5) och i det fortsatta utvecklingsarbetet på IT-området (avsnitt 10).

Avsnitt 4.7 Förvaring av arkivmaterial

Utredaren för rätt allmänna resonemang kring skilda hänsynstaganden vid förvaringen, varvid särskilt markeras att avvägningen mellan fysisk tillgänglighet i närområdet och lokalkostnader måste ta hänsyn till landsarkivens fortsatta uppgift. Riksarkivet instämmer i detta, vilket rimligen avser samtliga delar i arkivorganisationen. Dessutom är det väl befogat att utredaren berör även följande två frågor, även om det tyvärr sker i förbigående och utan närmare överväganden.

Den inventering av handlingarnas fysiska skick, som Riksarkivet på regeringens begäran redovisade 1999, visade på mycket stora åtgärdsbehov i varierande grad på skilda håll. Med befintliga resurser kan i dag endast marginella insatser göras i form av t.ex. konservering eller skyddsmikrofilmning.

På senare år har märkts en tendens hos vissa större myndigheter att vilja etablera egna centraldepåer även för regionalt genererat material i den egna organisationen som alternativ till leveranser till de statliga arkivmyndigheterna. Förutsättningarna inom Riksarkivet/Arkivverket bör i varje fall inte vara sådana att de i sig ger anledning till egna depåkonstruktioner av en typ som riskerar att i praktiken försämra tillgången till material av lokal och regional betydelse (jfr avsnitt 6).

Avsnitt 4.8 Tillhandahållande av arkivmaterial

Att tillhandahålla arkivmaterial för allmänhetens insyn, administrativa behov eller forskningsändamål är grunden för offentlighetsprincipen. Samtidigt måste det finnas effektiva sökmöjligheter i materialet för att inte tillgången skall försvåras eller i värsta fall bli fiktiv. I allt högre grad kan forskning förberedas och delvis bedrivas genom sökregister, mikrofilm och skannat arkivmaterial på Internet eller i CD/DVD-produkter. Även vissa relevanta läromedel har producerats på detta sätt. I grunden ligger den successiva uppbyggnaden av ARKIS-systemet och Nationella ArkivDatabasen (NAD på nätet). Härtill kommer ett scenario på litet längre sikt med förenklad handläggning av förfrågningar från enskilda och myndigheter inom ramen för den s.k. 24-timmarsmyndigheten (jfr avsnitt 10).

Utredaren har en tendens att begränsa frågan för mycket till öppethållandet på plats. Även om detta är en viktig grundläggande faktor, måste Riksarkivet arbeta på alla fronterna. Generellt sett menar Riksarkivet att fortsatta insatser att "utlokalisera" tillgången till information samt att vidareutveckla sökmedel och allmän överblick i dag är ett effektivare sätt att komma framåt än att ytterligare förstärka öppethållandet, något som i första hand måste bli beroende av lokala möjligheter och prioriteringar.

Genomgående är att tillhandahållandeuppdraget enligt ett i grunden rättsligt regelverk alltmer vidgats till krav på att aktivt tillgängliggöra arkivinformaton av i första hand kultur- och forskningspolitiska motiv, något som inte minst kommer till uttryck i regleringsbrev. Ny möjligheter har skapats av teknikutvecklingen, och gränserna mellan de båda uppgifterna är naturligtvis flytande. Sedan länge bedriver Riksarkivet sådan aktiv verksamhet genom SVAR och på andra håll i organisationen och försöker så långt det är möjligt underlätta motsvarande ambitioner hos externa aktörer som t.ex. Sveriges släktforskarförbund.

Självklart är kostnaderna för den enskilde att ta del av arkivinformaton en viktig omständighet oavsett om detta sker genom forskarbesök på plats, genom förvärv av t.ex. digitala produkter eller användande av Internet. Kostnadsfrågorna kring digital information på nätet berörs under avsnitt 5.

Ett särskilt problem, som utredaren lyfter fram tydligt men utan att utveckla vidare här (det återkommer dock under avsnitt 5.3.4), är den starkt ökande volymen förfrågningar av i grunden förvaltningskaraktär. De delar av detta som är lättast att identifiera och avgränsa avser bouppteckningar, yngre folkbokföringsmaterial och material från

inskrivningsmyndigheterna, där motivet för överförande till landsarkiven varit av statsmakterna beslutade större förändringar av den statliga förvaltningsorganisationen. I de tre fall som nämns ovan har särskilda finansieringslösningar kommit till stånd.

Liknande konsekvenser får emellertid även den tydliga uppgången i intresset från olika centrala myndigheter att - snarast av rationalitetsmotiv i verksamheten och utan att organisationsförändringar varit primärt pådrivande - leverera ett allt yngre material. Den kraftiga ökning som detta genererar av antalet förfrågningar för tjänsteändamål - oftast avseende olika former av personrelaterade ärenden - från såväl den levererande som andra berörda myndigheter medför problem av både principiell och ekonomisk art och återkommer under avsnitt 5 och 6.

Avsnitt 4.9 Kunskapsuppbyggnad

Riksarkivet har ingen annan uppfattning än utredaren om den generella betydelsen av kunskapsuppbyggnad i organisationen. Förutom i årsredovisningarna har Riksarkivet på särskild begäran 1999 och 2001 redogjort för inriktningen av forsknings- och utvecklingsverksamheten. De särskilda sektorsforskningsmedlen stärker den materiella basen för detta viktiga inslag i verksamheten och har även tolkats som en politisk markering av dess betydelse på kulturarvsområdet.

Samtidigt kan arkivvetenskapen, forskning inom organisationen samt kunskaps- och metodutveckling i andra former inte ses isolerat från behov och prioriteringar i genomförandeuppdraget. Detta ställer i dag allt högre krav på nya tekniklösningar för bevarande och tillgänglighet, alternativ metodik i tillsynen, förnyelse av regelverket, analys av forskningspotential och sökvägar m.m. Det hade varit av värde om utredaren på ett mer samlat sätt kunnat belysa behovet att integrera nya kompetenser i verksamheten och finna de mest ändamålsenliga formerna för specialisering, en problematik som givetvis finns och ökar inom hela ABM-området. Gemensamt är också behovet att bibehålla en tillräckligt stor andel vetenskapligt utbildade i personalen.

Kompetensfrågorna berörs även i avsnitt 2.7 samt - vad avser frågan om ett uppdrag till Riksarkivet på utbildningsområdet - i avsnitt 10.

Avsnitt 4.10 Resursutnyttjandet - lokaler

Riksarkivet instämmer i utredarens betoning av den tyngd som lokalerna - och då främst magasinlokalerna - har i helhetsekonomin. Den sammanställning av aktuella lokalkostnader som utredningen ger är ett viktigt bidrag till den fortsatta diskussionen. Att optimera lokalutnyttjandet har alltid haft hög prioritet, även om praktiska lösningar måste beakta de begränsningar som följer av säkerhets- och klimatkrav, arbetsmiljön för personalen och rimlig fysisk tillgänglighet för brukarna. Den nya finansieringsmodellen för leveranser sedan 1993 (jfr avsnitt 5 och 6) har dock inneburit en ekonomisk osäkerhet i den meningen att Riksarkivet måste anskaffa lokaler utifrån närmast kommersiella antaganden om blivande efterfrågan, vilket kan skapa i varje fall

temporära överkostnader.

Mot denna bakgrund tillstyrker Riksarkivet ett uppdrag att utreda möjligheterna till ytterligare samordning av magasinslokaler. Internt har redan inletts ett sådant arbete, vars resultat i alla händelser kommer att avvaktas innan beslut tas om nya lokalanskaffningar. Den föreslagna modellen med etablering även av billigare och mindre personalintensiva depåer för lågfrekvent material bör analyseras närmare och inbegripa även tekniskt okonventionella lösningar som höglager eller liknande. Även samlokalisering med andra arkivhuvudmän kan ge intressanta möjligheter. Detta förekommer redan eller är under planering på vissa håll i landet.

Skulle förenklade och/eller samordnade depålösningar för visst material bli aktuella i större omfattning, talar Riksarkivets erfarenhet snarast för utnyttjande eller anpassning av befintliga byggnader, eftersom lokaliseringen av nybyggnation av denna karaktär tenderar att endast marginellt sänka kostnaderna. Utredarens spekulation om ett på så sätt frigjort ekonomiskt utrymme kan förefalla logisk men är i dagsläget en hypotes utan konkret underlag. I alla händelser kan förändrade lokalstrukturer i praktiken först på lång sikt bli en faktor av betydelse, varför förutsättningar och konsekvenser bör studeras närmare inom ramen för utredningsarbetet.

Riksarkivet delar utredarens uppfattning att digitalisering i efterhand - ställd i relation till den kostnadsbild som redovisas i utredningens avsnitt 11.9.2 - inte kan påverka förvaringskostnaderna i ett överblickbart perspektiv. Digitalisering är ett effektivt sätt att tillgängliggöra bestånd av central betydelse i det svenska kulturarvet som t.ex. folkbokföring och areell information, men i sådana fall är det inte rimligt att därefter gallra originalen. Möjligheterna att långsiktigt minska ökningstakten i behovet av fysiska arkivmagasin ligger snarare i vidareutvecklad teknik för långtidsbevarande av den information som från början tillkommer i digital form (jfr avsnitt 10)..

Avsnitt 5 Finansiering av de statliga arkivmyndigheternas verksamhet

Riksarkivet ansluter sig i huvudsak till utredarens generella beskrivning av avgiftsfinansieringen i dag och den ökande betydelse den har för finansieringen av den statliga arkivorganisationen. Han för också principiellt rimliga resonemang kring frågan när full kostnadstäckning bör tillämpas respektive när de kulturpolitiska målen motiverar kostnadstäckning efter lämplighet eller full kostnadsfrihet.

Riksarkivet instämmer i att regelverket för avgiftsuttag generellt sett behöver förenklas för att minska oklarheterna med när avgift skall utgå och göra det lättare att förklara systemet utåt. Att avgift skall kunna tas ut för kopior även till myndigheter överensstämmer med ett förslag som verket redan fört fram. Det kan konstateras (jfr avsnitt 4.8) att denna efterfrågan ökar starkt i takt med att allt yngre arkiv tas emot. Utrymmet för dessa egentligen rent administrativa tjänster till andra myndigheter måste annars efterhand få konsekvenser för övrig verksamhet. På sikt kan digital överföring tänkas bli ett tekniskt alternativ, men även häri ligger givetvis en kostnad.

Däremot ställer sig Riksarkivet mycket tveksamt till förslaget att avgiftsbelägga tillsynen över myndigheternas arkivhantering. Allmänt gäller att ett avgiftssystem skall vara lättadministrerat och uppfattas som rimligt. Även om medel skulle tillföras Riksarkivet, kan ett tungrott avgiftssystem reducera eller eliminera den faktiska vinsten. Bortsett från principiella aspekter innebär tillsynsavgifter riktade mot andra statliga myndigheter ekonomiskt en rundgång i systemet.

Avgifter bör vidare utformas så att de styr de avgiftsskyldiga i önskvärd riktning. För en myndighet är det inte möjligt att undvika tillsyn och därmed kostnader. Avgiften måste kunna påverkas genom åtgärder från myndighetens sida för att

fungera som styrinstrument. Riksarkivet har svårt att se hur ett avgiftssystem för tillsynen skulle kunna utformas för att ge denna typ av dynamiska effekter.

Med en sammanvägd bedömning anser Riksarkivet sålunda att arkivtillsynen i sig inte lämpar sig för avgiftsfinansiering. Däremot bör den rådgivande verksamheten kunna avgiftsfinansieras. Den statliga tillsynen i allmänhet behandlas för närvarande i en särskild utredning (dir. 2000:62 och 2002:84), som ännu inte slutförts. Dess överväganden och förslag bör i alla händelser avvaktas före ett ställningstagande till avgifter i denna del.

Liksom utredaren ser Riksarkivet kostnadsfri tillgång till digitaliserad information på Internet som en i princip önskvärd men i dag inte genomförbar framtidsvision. Finansieringen av de portaler som byggs upp inom SVAR/Arkion bygger sålunda på avgifter som en nödvändig del av grundfinansieringen. Kulturpolitiskt kan finnas starka skäl att ge gratis tillgång till dessa portaler i linje med initiativen att införa fri entré till vissa statliga centralmuseer, men detta förutsätter att resurser tillförs anslagsvägen - eventuellt som en försöksverksamhet. Samtidigt är det viktigt att bevara kvalitetsaspekterna i arbetet och inte begränsa eller utesluta möjligheterna att intäktsfinansiera digitala produkter av tematiskt, pedagogiskt eller tekniskt mer utvecklad karaktär.

Frågan om leveransavgifter kommenteras särskilt under avsnitt 6.

Sammanfattningsvis tillstyrker Riksarkivet förslaget att verket ges i uppdrag att samlat utreda och lämna förslag till samlad avgiftsmodell för arkivmyndigheterna med ökad förenkling och tydlighet som mål. Ett sådant uppdrag bör då rimligen avse principer och grunder för avgiftsuttag i verksamheten, medan avgifterna som sådana bör fastställas efter normalt förfarande, d.v.s. av myndigheten själv efter samråd med Ekonomistyrningsverket. Ett undantag skulle möjligen kunna vara avgifter för leveranser med den motivering som redovisas närmare under avsnitt 6.

Avsnitt 6 Ersättning vid arkivleveranser

I huvudsak har Riksarkivet inget att invända mot utredarens beskrivning av

olägenheterna med nuvarande system, som konsumerar avsevärda resurser genom förhandlingsarbete och administration kring varje enskild leverans. I sak tycks utredaren därför förorda alternativförslaget att slutförvaringen av arkiv över en viss ålder - inte fattat som leveransgräns i någon mening men väl som riktmärke för finansieringen - borde omfattas av Riksarkivets grundläggande anslag för allframtidförvaring av i första hand forskningsmotiv. Med en enligt Riksarkivets uppfattning mycket formalistisk hänvisning till Arkivlagen avvisar emellertid utredaren detta som genomförbart.

Ett fast avgiftssystem för slutliga leveranser

Det sedan 1993 tillämpade faktureringsystemet med åtföljande anslagsöverföring efter interna förhandlingar i Regeringskansliet innehöll från början den positiva avsikten att myndigheterna genom förtydligandet av kostnadsbilden även skulle bli bättre medvetna om arkivens både värde och kostnader. Efter tio års erfarenheter kan konstateras att systemet eroderat mer och mer och att i dag avsevärt mindre än hälften av anslagsöverföringarna kommer till stånd.

Mot den bakgrunden uppfattar Riksarkivet det av utredaren till sist föreslagna systemet med fastställda avgifter i stället för leveransöverenskommelser efter förhandling - som även i dag utgår från en av Riksarkivet fastställd grundtaxa - som en i praktiken rätt kosmetisk förändring. Fördelen skulle kunna vara en något (troligen relativt marginellt) minskad tidsåtgång för förhandlingar, samtidigt som det finns en risk för att ett system med icke förhandlingsbara avgifter minskar flexibiliteten och allmänt framstår som ålderdomligare. Inte heller skulle en sådan teknisk förändring i sig kunna påverka bristerna i anslagsöverföringen.

Riksarkivet menar att ett system med tydligare anslagskonsekvenser vore att föredra men att - förutsatt att detta inte är möjligt - frågan om avgiftssystemets karaktär och utformning trots allt bör ingå i den generella avgiftsöversyn som tidigare föreslagits (avsnitt 5). Med hänsyn till erfarenheterna skulle emellertid i detta speciella fall kunna övervägas en modell där regeringen fastställer avgiftsnivåerna och Riksarkivet/Arkivverket årligen redovisar den faktiska leveransvolymen per departementsområde till ledning för anslagsregleringen.

Att som underlag för avgiftsberäkningen utveckla redovisningen av faktiska kostnader relaterade till leveranser, förvaring och grundläggande tillhandahållande bör naturligtvis vara möjligt.

Särskilda åtaganden att efter leverans åtgärda kvarstående brister i t.ex. fysiskt skick, förvaringsmedel, märkning eller förteckningsnivå måste dock kunna överenskommas mer formlöst än med fasta avgifter. Även debiteringen för provleveranser av ADB-upptagningar måste utformas på det mest ändamålsenliga sättet. När det gäller ersättning efter uppskattad återsökningsfrekvens, där parterna har uppenbart skilda intressen och antalet rörelser i materialet kan visa sig väsentligt högre än angivet, är en

alltför fast avgiftssättning komplicerad.

En kompletterande modell för åtaganden i yngre material

Med hänvisning till förarbetena i samband med Arkivlagens tillkomst 1990 redovisar utredaren åsikten att i princip enbart inaktuellt material bör överlämnas till arkivmyndigheterna. Denna begränsande syn på uppdraget bör emellertid ställas mot erfarenheterna av den faktiska efterfrågan i dag och kan ge anledning till att tydligare definiera karaktären av de åtaganden som görs.

Under senare tid har Riksarkivet tagit emot allt yngre arkiv, som fortfarande varit aktuella i förvaltningsarbetet och där den levererande myndigheten i praktiken sett det hela snarare som en överenskommelse om arkivtjänster än ett slutgiltigt överlämnande av historiskt material. Riksarkivet har uttalat en policy att så långt som möjligt försöka möta även en sådan efterfrågan, som - med undantag av utlämnadedelen - kan betraktas som konkurrensutsatt. Problemet tangerar den på annat håll (avsnitt 4.7) nämnda tendensen hos vissa större myndigheter att utveckla egna centrala arkivdepåer som alternativ till överenskommelser med arkivmyndigheterna. Uppenbart är att denna situation inte förutsågs eller i vart fall ansågs aktuell när Arkivlagen kom till.

För tjänster av denna karaktär framstår det som mest ändamålsenligt att kunna arbeta med en förhandlad och skräddarsydd ersättning och på villkor som är uppsägbara från båda parter sida. Frågan som uppkommer är i vilken omfattning detta är förenligt med i varje fall intentionerna bakom 9 § Arkivlagen eller motsvarande 4:6 § i den av OSEK (SOU 2002:97) föreslagna nya lagen om hantering av allmänna handlingar. Det skulle kunna hävdas att enda alternativet i dag till slutligt överlämnande enligt Arkivlagen och de formella låsningar det medför är ren lokalförhyrning utan ansvar eller medverkan i övrigt från arkivmyndighetens sida.

Riksarkivet delar utredarens uppfattning att slutligt övertagande för framtiden av arkiv, som i huvudsak blivit inaktuella för förvaltningsändamål, är och bör förbli myndighetens huvuduppdrag. Emellertid bör i dag finnas ett utrymme för att på ett flexibla sätt kunna möta även andra och mer servicebetonade former av efterfrågan oavsett databärare, vilket också kunde tänkas inbegripa betalda efterarbeten i slutligt levererade arkiv av den typ som nämnts ovan. Volymutvecklingen skulle bli avgörande för om dessa sidoordnade tjänster i förlängningen kunde skapa underlag för ett resultatmässigt och arbetsrättsligt separerat verksamhetsområde likartat det 2002 tillförda Svensk Museitjänst.

Enligt Riksarkivets mening bör sålunda prövas - i en organisationskommitté eller i annan ordning - om nuvarande och eventuellt blivande regelverk kan anses redan inrymma sådana mindre formbundna möjligheter och om det i annat fall kan anses lämpligt att reglera frågan i instruktionen eller på annat sätt.

Avsnitt 7 Kommunal och landstingskommunal arkivhantering

Riksarkivet har inga väsentligare erinringar mot utredarens bakgrundsteckning på detta område. Likaså delar Riksarkivet uppfattningen att samverkan även i fortsättningen skall ske inom de ramar som sätts av den kommunala självstyrelsens principer.

Tidigare (avsnitt 4.3) har Riksarkivet avstyrkt etablerandet av ett nationellt råd för arkivfrågor. En förstärkt kommunal representation bör i stället övervägas i styrelsen och/eller inom ramen för en utveckling av Samrådsgruppen för kommunala arkivfrågor.

Riksarkivet tillstyrker att verket får i uppdrag att närmare utreda förutsättningarna att vidareutveckla och förstärka samverkan mellan den statliga och den kommunala arkivverksamheten. I uppdraget bör ingå den befintliga Samrådsgruppens fortsatta ställning och uppgifter, frågor kring regelverk och resurser, kartläggning av konkreta områden för fördjupat samarbete samt frågor förknippade med den kommunala arkivpersonalens utbildning.

Avsnitt 8 De enskilda arkiven

Utredarens beskrivning av den enskilda arkivsektorn fokuseras starkt till verksamheten i folkrörelse- och näringslivsarkiv. Helhetsbilden blir därmed ofullständig och belyser endast marginellt det omfattande arbete på området som bedrivs även av de statliga arkivmyndigheterna, kommunarkiv, museer m.fl. Det hade dessutom varit av värde om specifika problem i dag som t.ex. avvecklingen av fideikommissen och den arkivsplittring detta riskerar att föra med sig hade behandlats i någon form.

Samtidigt ansluter sig Riksarkivet till den höga värdering som utredaren ger uttryck åt vad gäller enskilda arkivorganisationers grundläggande insatser på området. En positiv utveckling på regional nivå har skett under lång tid, även om näringslivsarkiven ännu inte täcker hela landet. Värt att observera är inte minst att fristående enskilda institutioner, där förvaringen i huvudsak bekostas av arkivbildarna själva och där dessa är huvudmän i någon mening, ofta kan mobilisera resurser som annars inte skulle tillföras arkivområdet. Om det finns ytterligare potential till enskild finansiering på området, som utredaren synes mena, kan Riksarkivet däremot inte bedöma.

Riksarkivet ser en stark och professionellt arbetande enskild arkivsektor som en viktig och självklar medaktör i arbetet med det kulturarv som offentliga och enskilda arkiv tillsammans representerar. Av tekniska skäl är det emellertid mindre lämpligt att i Arkivlagen, som primärt riktar sig till de arkivbildande myndigheterna, föra in en definition av enskilda arkiv som en del av det nationella kulturarvet. I den föreslagna nya lagstiftningen om hantering av allmänna handlingar (SOU 2002:97) är detta redan per definition uteslutet.

Kulturminneslagen (1988:950) med åtföljande regelverk på förordningsnivå gör i sina utförelsebegränsningar ingen åtskillnad på offentligt och enskilt arkivmaterial, och själva sakfrågan torde på intet sätt vara kontroversiell. Riksarkivet ser sålunda gärna att en markering av de enskilda arkiven som kulturarv görs, men i så fall bör det ske i annan

form än den föreslagna.

Riksarkivet utgår från att en ny instruktion för Riksarkivet/Arkivverket skulle komma att beakta de enskilda arkiven på ett positivt och tydligt sätt. Utan ökade resurser för vidarefördelning eller förstärkning av det egna arbetet är det emellertid inte möjligt att totalt sett öka volymen på de insatser som görs i dag av de statliga arkivmyndigheterna.

Riksarkivet har tidigare (avsnitt 4.3) avstyrkt etablerandet av ett nationellt råd för arkivfrågor. Vidare har tillstyrkts förslaget att avveckla Nämnden för enskilda arkiv under förutsättning att man i ett fortsatt organisationsarbete finner en lämpligare form. Enligt samma modell som med de kommunala arkiven (avsnitt 7) skulle t.ex. ett samrådsorgan för enskilda arkiv kunna bildas efter internt beslut. Oavsett den yttre formen är det angeläget att bidragsärenden får en allsidig belysning och beredning före beslut och att ett forum finns för fortlöpande kontakter med den enskilda arkivsektorn.

Avsnitt 9 De nationella minoritetsspråken och arkiven

Riksarkivet är givetvis berett att medverka till att ta fram kriterier för någon form av ansvarsinstitutioner på området, att utse sådana och - om särskilda medel anvisas - fördela dessa. Samtidigt utgår Riksarkivet från att det inte kan vara aktuellt att inom ramen för ett sådant system föra över originalhandlingar mellan olika institutioner, däremot att i mån av resurser utveckla tillgången till register och reproducerad information.

Det bör framhållas att även arkiven inom andra invandrar- och minoritetsgrupper i sak är lika angelägna. Att i möjligaste mån genom forskarhandledningar och annat praktiskt stöd underlätta för dessa grupper att få tillgång till motsvarande material i ursprungsländerna kan därutöver ses som en viktig framtidsuppgift.

Som framgått avstyrker Riksarkivet etableringen av ett nationellt råd för arkivfrågor (avsnitt 4.3), men i det eller de organ som framöver kan komma att hantera frågor om enskilda arkiv bör minoritetskulturen vara representerade på lämpligt sätt.

Avsnitt 10 Digital arkivinformation

Även om utredarens allmänna problembeskrivning är förenklad, instämmer Riksarkivet i slutsatsen att den elektroniska förvaltningen ställer helt andra och högre krav än tidigare på både tillgänglighet och långsiktigt bevarande och att den aktiva roll som Riksarkivet/Arkivverket har bör klargöras och förstärkas. Detta illustreras även av utvecklingen mot 24-timmarsmyndigheter (jfr nedan) liksom konsekvenserna av arbetet inom Offentlighets- och sekretesskommittén (SOU 2001:3, 2002:97). I sitt andra delbetänkande behandlar OSEK bl.a. frågor kring upptagningars karaktär av allmänna handlingar och utlämnande i elektronisk form.

Som framgått inledningsvis anser Riksarkivet det värdefullt att frågan om det långsiktiga digitala bevarandet kunnat tillföras mer substans genom den särskilda rapporten i bilaga 2. Bakgrund, nuläge och handlingsalternativ tecknas så konkret att rapporten ger en god ansats till den fortsatta utvecklingen och identifieringen av de resurser som krävs för att nå effektiva resultat. Det är nödvändigt att så sker mycket snabbt, samtidigt som teknikvalen måste vara realistiska och utgå från kvalitetskrav som - om än inte tekniskt optimala - ändå svarar mot faktiska behov och resurser. Problematiken kan inte isoleras till Riksarkivet utan har relevans för hela den offentliga förvaltningen.

Givet en tillräcklig finansiering skulle förutsättningar att lokalisera förstärkta forsknings- och utvecklingsinsatser för långsiktigt digitalt bevarande finnas på flera håll i landet. Utredaren föreslår för sin del att en forsknings- och utvecklingsenhet etableras i Boden i samarbete med Luleå tekniska universitet och kommunen. Riksarkivet tillstyrker förslaget, och ett arbete på att under 2003 etablera denna enhet och finna finansiering för en treårsperiod pågår i Riksarkivet inom ramen för verksprojektet Långsiktigt Digitalt Bevarande (LDB). I projektets uppdrag ingår också den inventering av äldre IT-system, som utredaren efterlyser särskilt. Hur den långsiktiga finansieringen av bevarandet i digital form skall lösas är däremot något som utredaren enbart fört åt sidan som ett gemensamt problem för statsförvaltningen utan närmare analys därutöver.

Riksarkivet inser givetvis behovet att inom ett nyorganiserat Riksarkiv/Arkivverk förfoga över tillräckligt starka centrala samordnings- och utvecklingsresurser på IT-området. Utredarens förslag till ett ARKSAM har Riksarkivet emellertid tidigare (jfr avsnitt 4.3) avvisat i den alltför vaga form det fått. Avgränsningar och praktiska lösningar av denna karaktär bör lämpligen hanteras inom ramen för det fortsatta organisationsarbetet av kommittén och myndigheten.

Utredaren pekar på behovet att finna så långt möjligt gemensamma strategier inom ABM-området vad avser tillgänglighet och bevarande av digital information. Riksarkivet delar denna bedömning och menar att ett sådant samarbete redan förekommer eller är under utveckling på flera områden. Generellt hänvisar Riksarkivet i dessa frågor till den särskilda ABM-utredning som redovisades våren 2002 på regeringens uppdrag.

Riksarkivet ansluter sig också till utredarens mening att Riksarkivet/Arkivverket skall aktivt engagera sig i det fortsatta arbetet med 24-timmarsmyndigheten och den elektroniskt baserade förvaltningen. Sedan årsskiftet 2002/2003 arbetar ett särskilt verksprojekt med detta. Projektets fokus ligger i detta skede på forskar- och myndighetsförfrågningar, leveranser och tillsynsverksamhet. Samarbetet med Statskontoret är ett viktigt externt inslag, och Riksarkivet vill för närvarande inte ifrågasätta placeringen av den särskilda nämndmyndigheten där.

Utbildning och kompetensförsörjning

Riksarkivet välkomnar att utredaren här liksom på andra håll (jfr avsnitt 2.7, 4.9 och 7) lyfter fram behovet att anpassa kompetenskrav och utbildningsutbud till den nya IT-

miljön, problematiken kring specialisering, utbildningen på det kommunala området m.m. Möjligen hade frågan vunnit på att behandlas mer samlat, eftersom den inte enbart relaterar till IT-utvecklingen och teknikberoende medier. Ytterligare ett specifikt rekryteringsproblem för i varje fall den statliga arkivorganisationen är t.ex. den minskande tillgången till vetenskapligt utbildad personal, en trend som sannolikt kommer att accentueras ytterligare genom pensionsavgångar under den närmaste tioårsperioden. Grundläggande frågor av denna karaktär har i varierande grad aktualiserats på hela ABM-området.

Arbetsinnehåll och kompetensförsörjning i arkivmyndigheterna är en fråga som ständigt måste prövas mot verkligheten, och Riksarkivet har inget att invända mot att få ett uttryckligt uppdrag att utvärdera utbildningsutbud och rekryteringsläge i dag och tydliggöra vilka nya behov som finns av specialistkompetens och breddad personalsammansättning i övrigt. En sådan översyn kan även ge underlag för en aktiverad dialog mellan arkivsektorn och utbildningshuvudmännen.

Avsnitt 11 Tillgänglighet till arkiven - nya grupper

Utredarens övergripande inriktning att arkiven skall bli tillgängligare, öppnare och synligare är en av hörnstenarna i det arbete som bedrivs redan i dag och har så varit under längre tid. Detta innefattar samarbete med andra aktörer inom ABM-området på både det centrala, regionala och lokala planet, uppbyggande av nätverk som Arkivpedagogiskt forum, SASS (Svenska arkiv i samverkan för synlighet) m.m. Vilka konkreta uttryck sådana ambitioner tar sig landet runt belyses med åtskilliga exempel i Riksarkivets årsredovisningar. Det står inte helt klart vad ett särskilt uppdrag att verka för ytterligare samordning skulle tillföra utöver de mål som redan följer av återrapporteringskraven i regleringsbrev.

Inte heller har Riksarkivet någon annan uppfattning än utredaren om betydelsen av stöd till arkivprojekt av pedagogiskt nydanande och publik karaktär eller som riktar sig mot nya grupper med en högre tröskel till arkiven. Emellertid bör begreppet arkivpedagogik ges en bred tolkning och inbegripa förmedlingsinsatser över hela fältet från mer traditionella inslag (publikationer, programverksamhet m.m.) till användning av ny teknik i aktivt kunskapsutvecklande syfte (mikrokort, digitalisering för tillgång över Internet, CD/DVD-produkter m.m.). Finansieringsfrågorna kring detta berörs i avsnitt 5 och 12.

I princip anser Riksarkivet att frågan hur dessa insatser prioriteras och konkret utformas bäst avgörs från lokala förutsättningar, i synnerhet när inga nya medel tillförs för ändamålet. De befintliga resurserna bör sålunda inte på centralt initiativ bindas upp i en särskild tjänstestruktur som arkivpedagoger eller på annat liknande sätt. Möjligheterna att i ett blivande Riksarkiv/Arkivverk vidareutveckla de centralt samordnade insatser

på området som görs nu får bedömas i annat sammanhang.

Avsnitt 12 Ekonomiska och andra konsekvenser av förslagen

Flertalet av utredarens förslag innebär större eller mindre resursbehov som - utan anslagsjustering - måste mötas antingen genom besparingar, ökade intäkter eller omfördelningar. Faktiska kostnadsberäkningar saknas i huvudsak. De antaganden utredaren gör om hur resurser skall tillskapas för att i en rimlig framtid kunna realisera förslagen har han inte lyckats övertygande belägga och motivera.

Utredarens hänvisning till samordningsvinster genom effekterna av den nya organisationen får naturligtvis närmare belysas inom ramen för en blivande organisationskommitté. Riksarkivet ser emellertid små förutsättningar för att ett sådant resursutrymme skulle skapas av organisationsförändringen som sådan, såvida inte verksamheten uttryckligen begränsas i något avseende. Även vinsterna på lång sikt av kompletterande depåalternativ för mindre frekvent arkivmaterial eller andra samordnade lokallösningar är tills vidare oklara.

Förslaget att föra över uppdragsberoende delar av verksamheten i SVAR och MKC Fränsta till annan huvudman finner Riksarkivet negativt även ur ett renodlat resursperspektiv. De skalfördelar och den kompetensuppbyggnad som kunnat uppnås genom långvarigt samarbete med länsmyndigheterna skulle reduceras avsevärt till men för en effektiv produktion. Utredaren har inte kunnat visa några ekonomiska eller andra vägande skäl för sitt förslag.

För framtida arkivleveranser lyfter utredaren fram dels höjda och ensidigt bestämda avgifter, dels mindre personalåtgång för förhandlingsarbete. Även här är Riksarkivets bedömning mycket avvaktande. Högre avgifter än i dag kan inte utan vidare räknas hem, eftersom myndigheterna kan välja att avstå från leverans med resultatet att volymen i stället nedgår. Riksarkivet bedömer därför marginalerna för ökad kostnadstäckning av levererade arkiv som små. Inte heller är det troligt att förhandlingsarbetet, som inte enbart är en diskussion om prisnivå, kommer att drastiskt minska i volym.

Avgifter för tillsynsverksamheten bedömer Riksarkivet som en principiellt mindre lämplig åtgärd, dessutom totalekonomiskt sannolikt ineffektiv.

Att kunna ta betalt för kopior även till myndigheter är - med den leveransprofil som nu börjar bli aktuell - angeläget och ett steg i rätt riktning. Denna ersättning för faktiska kostnader är väsentlig, eftersom servicen annars måste gå ut över arkivmyndigheternas övriga löpande arbete, men inget som i sig skapar resurser för andra uppgifter. Riksarkivet hänvisar till sin särskilda skrivelse i ärendet.

Hur utvecklingen på IT-området och det digitala bevarandet på lång sikt bör hanteras är i grunden den tyngsta av utredningens frågor och en förutsättning för en fungerande

elektronisk förvaltning. Här har utredaren egentligen ingen annan synpunkt än att kostnaderna bör fördelas över hela statsförvaltningen. Hur detta i praktiken skall gå till måste i så fall bli en fråga för budgetarbetet i Regeringskansliet. Riksarkivet kan inte se att nuvarande resursramar ger ett tillräckligt utrymme och delar såtillvida utredarens bedömning.

För utvecklingsarbetet under de närmaste åren har utredaren en konkretare ansats genom förslaget till forsknings- och utvecklingsenhet i Boden med fond- och partsfinansiering. Arbete pågår för att skapa en sådan kortsiktig finansiering för i första hand ett treårsperspektiv.

Arkivpedagogiska satsningar som utredaren vill se dem preciseras och kostnadsberäknas visserligen, men även dessa antas kunna täckas genom rationaliseringsvinster. Riksarkivet ställer sig frågande till detta.

Kostnadsfri tillgång över Internet ses som kulturpolitiskt önskvärd men hänvisas helt till myndighetens bedömning av vad som är möjligt. På den punkten skulle Riksarkivet välkomna resurser till en försöksverksamhet på liknande sätt som är aktuell i frågan om fri entré till vissa statliga centralmuseer.

Sammanfattningsvis konstaterar Riksarkivet att utredaren genomgående valt att ställa resurskrävande förslag mot synergieffekter, besparingar och intäktsökningar som förväntas uppstå i verksamheten. Särskilda uppdrag som kan anses ligga inom ramen för verksamhetsområdet förutsätts inte heller medföra några kostnader. Riksarkivet har svårt att se att denna utgångspunkt räcker till för att skapa förutsättningar att nå de resultat som utredaren önskar och som verket på åtskilliga punkter i sak markerat anslutning till. De potentiella vinster som logiskt ligger i linje med utredarens förslag har antingen ett mycket långt tidsperspektiv, är svåra att belägga eller är i sammanhanget mycket begränsade. Utredaren har inte på ett övertygande sätt lyckats motivera sina ekonomiska antaganden.

I helhetens intresse har Riksarkivet på några punkter lyft fram även några resursrelaterade frågor som utredaren berört flyktigt eller inte alls. Detta gäller framför allt resultatet av 1999 års vårdutredning samt det behov av ökad uppföljning av gallringsfrågorna som blivit resultatet av registerlagarnas nya utformning.

Resurskonsekvenser av de olika förslagen avser Riksarkivet att återkomma till om och när de blir aktuella för genomförande.

Styrelsen har vid sitt sammanträde den 17 februari 2003 anslutit sig till yttrandet. Beslutande har varit riksarkivarie Erik Norberg. Närvarande vid den slutliga handläggningen har i övrigt varit överarkivarie Claes Gränström, administrativ chef Olle Forslund och arkivråd Leif Gidlöf (föredragande).

Erik Norberg

/Leif Gidlöf

